

VERBELE „DENUMIRII” ȘI RELAȚIA CU ALTE VERBE CARE PRIMESC DOUĂ COMPLEMENTE - CU REFERIRE SPECIALĂ LA LIMBA VECHE -

GABRIELA PAN DINDELEGAN

Universitatea din București

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

1. Preliminarii

1.1. Verbele „denumirii” fac parte din clasa cuvintelor *metacomunicative*, cuvinte care permit „trecerea de la limbaj la metalimbaj”, „de la sistemul lexical mundan la sistemul metalingvistic”¹.

Ca efect sintactic al acestui comportament: unul dintre argumentele verbului este un nume propriu cu o semnificație aparte, nu cu una autoreferențială, cu trimitere la un individ anume (cum sunt numele proprii autentice), ci una nonreferențială, cu trimitere la o proprietate a unui individ, proprietate care privează denumirea acestuia și care este selectată din clasa componentelor metalingvistice.

În plan sintactic, comportamentul nonreferențial „se traduce” în imposibilitatea de a înlocui numele propriu printr-un grup nominal complet, deci conținând un determinant, sau cum se întâmplă în cazul numelor proprii autentice (*L-au numit *acest copil/*copilul* – construcția este posibilă numai dacă grupul *copilul* s-a recategorizat ca substantiv propriu de denumire!). În schimb, ca orice nominal din poziție de predicativ, și nu argumental, este substituibil cu unul dintre adverbele seriei *a a, cum?, cumva (L-au numit a a/cumva/Cum l-au numit?)*. Alt reflex sintactic este area în poziția CPO a oricărui rei clase morfologice (vezi: *L-au numit „dumnealui”/, „5”/, „hip-hop”/, „ah, ah!”/, „taie-lemn”*) și a componentelor autonome aparținând altui sistem lingvistic/altei limbi (vezi: „c rora cu numile boierii le zicea *consules*, adică capetele sfatului, c *consilium* lține te ieste sfatul”, Costin, DNM, 252), semnificativ că aceste componente se substantivizează, ca substantive proprii, dar substantive aparținând codului metalinguistic.

1.2. În concluzie, caracteristicile construcției analizate sunt următoarele:

– verbal + nominalul din poziția CPO apar în planului metalinguistic, primul în calitate de „prezentator” al componentelor de metalimbaj, al doilea, în calitate de component metalinguistic propriu-zis;

¹ Cf. Roibu (2008), unde se face distincție între cuvintele metalinguistice și autonome, sub aspect semantic, dar, mai ales, sub aspectul tratamentului lor morfosintactic extrem de diferit. Interesant este tipologia cuvintelor metalinguistice, care se împarte în: substantive, verbe, cu tipologia lor sintactică și semantică diversă, adjective și câteva adverbe. Autoarea distinge și o clasă de „prezentatori” ai cuvintelor metacomunicative, care permit introducerea explicită a componentelor metacomunicative. Credem că aici ar trebui să fie cuprinse și verbele „denumirii”, rolul lor fiind de „a anunța” și „a introduce” cuvintele din sistemul paralel, metalinguistic.

- nominalul din poziția CPO apare într-o poziție sintactică predicativă, și nu referențial, exprimând o proprietate „de denumire” a unei entități;
- când poziția e ocupată de un nume propriu, acesta nu este unul autentic, autoreferențial;
- în poziția CPO pot apărea și componente aparținând altui sistem lingvistic (preluate ca atare din alt limbaj).

1.3. De ce am preferat faptele de limbaj veche? Faptele de limbaj veche surprind situații intermediare și asigură, mai transparent, explicarea mecanismului de schimbare a statutului sintactic și semantic al verbului. Analiza pe limbaj veche surprinde trecerea de la verbul „dicendi” la un verb al denumirii, sugerând trecerea de la vorbirea directă la utilizarea metalingvistică a componentelor pe care verbele denumirii le introduc.

2. *Inventarul și tipologia verbelor „denumirii” în limba veche; tratamentul lor sintacticosemantic*

2.1. Distingem subclasa verbelor „dicendi”, cu următoarele tipuri sintactice¹:

(a) S lexicalizat/inclus + OI + zice + CPO

- (1) „cumu-i zic unii Moldova”, Ureche, L, 72
- (2) „i a a P tru vod putem s -i zicem Milostivu”, Ureche, L, 156
- (3) „vine ienii îi zic acei limbi Colfo de Vine ie [...]; turcii, grecii și noi zicem (Ø) Marea Albă”, Costin, DNM, 245
- (4) „steaoa cinea c ria zicem noi luceaf rul cel de noapte”, Costin, DNM, 245.
- (5) „cum toată lumea zice italianului să aibă un nume”, Costin, DNM, 249.

De observat realizarea CPO atât ca nume propriu de denumire (1, 3), cât și ca nume comune, devenite contextual proprii (2, 4), precum și realizarea adverbială, prin adverbul anaforic **a** (5).

(b) Ø (nedeterminat 3sg./3pl.²) + OI + zice + CPO

- (6) „den Flachia i-au zis Vlahia”, Ureche, L, 72
- (7) „tefan vod ce-i zic cel Bun”, Ureche, L, 81
- (8) „Zicu-i și ar de 7 ora”, din limba nemăștă”, Ureche, L, 131
- (9) „Gol è îi dzic pre numele unui boieri”, Costin, L, 119
- (10) „le-au venit acel nume de atuncă, de le-au dzis cozac”, adecvat și pră”, Costin, L, 124,
- (11) „vornicul Iordache Cantacuzino, ce-i dzice Deleanul”, Neculce, L, 377.

(c) S lexicalizat/inclus + OD + chemă + CPO

- (12) „alii îi cheamă papista și, alii îi cheamă sombota și”, Ureche, L, 132

¹ Cele patru subclase sunt semnalate în Pan Dindelegan (1968).

² În limba veche, este foarte frecvent „nedeterminarea” realizată prin persoana a 3-a pl.; în plus, în cazul perfectului compus, apare omonimia 3 sg. = 3 pl., creând ambiguitate asupra formei (sg. sau pl.?).

(d) **Ø (nedeterminat 3sg./3pl.) + OD + *chema* + CPO**

- (13) „**cumu-i cheam** ”, SB, 43/18
(14) „**pre care o au chiemat Molda**”, Ureche, L, 72
(15) „**13 sate a unui gheneral, ce-l chema Sidlovschi**”, Neculce, L, 257.

Distinc ia (a, b) vs (c, d) prive te regimul verbului: cu dativul vs cu acuzativul (proprietatea „de denumire” prive te un individ realizat printr-un nominal a ezat sintactic în pozi ia OI, respectiv în pozi ia OD). Distinc ia (a) vs (b) i (c) vs (d) prive te lexicalizarea, respectiv nelexicalizarea pozi ie S; în (b) i (d), subiectul este nedeterminat, realizat frecvent, în limba veche, prin persoana a 3-a plural. Nelexicalizarea i nedeterminarea din (b), (d) au constituit primul pas în procesul de alunecare spre alt tipar sintactic.

2.1.1. Variante sintactice (reflexivizate, impersonalizate, detranzitivizate/ergativizate) ale structurilor de baz , i anume:

- (16) „iar l cuitorii râi **i zic ardeleni**”, Ureche, L, 130
(17) „**cum s zice** la noi **zorbă**”, Neculce, L, 288
(18) „carte sventei dumnezeie ti m n stire ce se **cheam Golgota**, DÎVR, 31
(19) „carea s **cheam** i iaste **încep tura în elepciunei**”, Varlaam, R, 199
(20) „în ara Bra eului, care s **chiam** cu alt nume **Bârsa**”, Costin, L, 184.

De observat, în (16), calitatea verbului *a zice* de verb agentiv, reflexivitatea fiind efectul coreferin ei S = OI. Dimpotriv , în (17-20), asist m la trecerea de la CPO la NP, ca efect al schimb rii statutului sintactic i semantic al verbelor (detranzitivizare/ergativizare, în variant cu reflexiv obligatoriu, i, implicit, deagentivizare: *il cheam* > *se cheam* , *zice cuiva* > *i se zice cuiva*).

Vezi i verbul tranzitiv *a cuvânta* din clasa „dicendi”, utilizat într-o structur reflexiv ergativizat :

- (21) „singurimea cuvântului *sintaxis*; în rumânescul dialect **se cuvânteaz încheiere**”, Eustatievici, G, 90/76^v

2.1.2. În tiparele anterioare, în pozi ia S sau OD pot ap rea i un subiect sau un obiect direct „intern”:

- (22) „Pentru aceaea **s-au chemat numele** locului acelui **Plânsuri**”, BB, cap. II, 174⁵
(23) „pentru aceaea **se cheam numele ei Izvorul celuia ce s roag** ”, BB, XV, 186¹⁹
(24) „ i s **cheam numele** lui: **Cuvântul lui Dumnez u**”, BB, XIX, 930¹⁴,
(25) „care s **cheam** 1 tine te **acestu nume s renis**, iar slavone te **predsfelii te**, iar le e te e **niosfiin unii**”, Neculce, L, 212.

De observat, în (25), includerea în pozi ia NP a unor componente metalingvistice apar inând altor limbi (latine te, slavone te, le e te).

2.2. Al doilea tipar sintactic îl constituie **structurile perifrastice**, la fel de vechi ca și verbele de sub **2.1.**, alcătuie dintr-un verb „suport” + substantivul **nume**, tiparul variind sintactic în funcție de natura sintactică-semantică a verbului-suport, și anume:

(a) **verbe agentive** *a pune, a da, a scorni* + **substantivul nume** + OI:

- (26) „i-**au pusu nume** de c lug rie Pahomie”, Ureche, L, 148
(27) „ce-**au fost** fruntea de oameni au ales i i-**au trimis la împărție, scornindu-le nume** de oameni mari în ară Le a sc.”, Costin, L, 107
(28) „i i-**au pus numele** Avimeleh”, BB, VIII, 180³²
(29) „-au dat i un copil la împărțat, de l-**au botedzat i i-**au pus i nume** copilului **Leopold**, pe numele împărțatului”, Neculce, L, 35.**

Foarte interesant exemplul (29), unde apare clar deosebirea între *a boteza₁* „a supune ritualului de botez” și *a boteza₂* „a pune nume de botez”, sensul (2) fiind ulterior.

(b) **verbe nonagentive: posesivul** *a avea, cu rela ia* și **sinonimic** între *a avea numele = a-i fi numele* (*a avea nume, a avea pre nume, a-i fi numele*) și verbele ergative *a lua, a purta, a dobândi* (*a lua/a purta nume/a dobândi un nume*):

- (30) „Deci **am un frate** de tat **pre nume** Du<mi>tru; o iganc **pre nume** uchiia, VIII, Testament, *J. Olt, 12 aprilie [1591–1600], DîVR, 5
(31) „De pe acèle vremi **are nume de-i dzic** Mihai crai.”, Costin, L, 49
(32) „c rora domnii i ri sănt **numele** acăstea: Liguria, T scana, Umbria, Sabina, La ium”, Costin, DNM, 245
(33) „acest nume **au dobândit** dup Flac”, Costin, DNM, 249
(34) „în fine, din cauze necunoscute nou , el **poartă** în unele limbi **numiri** cre tine din calendar: în Pirineii orientali «Santa Catharina»”, Hasdeu, MER I, 620.

Interesant este exemplul (31), care evidențiază relația dintre expresia perifrastică *a avea nume* și verbul *dicendi a-i zice*, ceea ce are ca efect atragerea contextuală a expresiei perifrastice în clasa verbelor *dicendi*.

2.3. A treia clasă o constituie verbele tranzitive derive de la substantiv sau în relație cu substantivul (*nume – a numi, botez – a boteza, poreclă – a porecli*)¹, obinute prin încorporarea, în radicalul verbului, a rolului Tem, încorporare care are ca efect schimbarea structurii sintactice: *a pune/da nume* + OI > *a numi* + OD:

- (35) „i **numi** pre el, întru ziua aceea, Ierovaal, **zicând**: «Judecata a lui Vaal», BB, VI, 178³²
(36) „mearse i luo od ile lor i **le numi pre eale** „Od ile lui Iair”, i Navan mearse i luo pre Caath i satele ei i **numi pre eale** „Navoth”, pentru numele lui”, BB, XXII, 121^{42, 44}
(37) „Tribalii ce-i **poreclim bulgarii**”, Ureche (în Pan Dindelegan, 1968).
(38) „to i până acum îl **numescu dux** Moscovie”, PrC (în Pan Dindelegan, 1968).

Vezi și structurile reflexive ergativizate:

¹ În aceeași categorie se vor încadra mai târziu împrumuturile *a denumi, a intitula*.

- (39) „care s numesc în latinescul dialect *gerundia i supina*”, Eustatievici, G, 107/93^r
- (40) „Ce fel de stih este acesta? [...] Pentru ce s nume te iroicesc? ”, Eustatievici, G, 145/126^v
- (41) „c ne numim cre tini”, Antim, P, 93/22
- (42) „iar celalt parte a stiului, care s nume te *caden ia*”, Eustatievici, G, 140/122^r.

Cu subiect sau cu obiect direct intern:

- (43) „ i au surpat pre ea i au numit numele cet ii Surpare”, BB, I, 173¹⁷⁻¹⁸
- (44) „ i au numit numele cet ii: Dan, intru numele lui Dan, tat lui lor”, BB, XVIII, 188²⁹
- (45) „ i n scu muiarea fecior i numi numele lui Sampson”, BB, XIII, 184²⁴

Verbele se folosesc, ca i cele anterioare, ca reproducând un component din discursul direct, chiar dac nu sunt verbe prototipice de vorbire direct. Legatura cu utilizarea lor ca verbe ale vorbirii directe apare transparent în construcii în care ele se coreleză cu un verb „dicendi” (vezi 35). Trebuie observat, de asemenea, cum reflexivizarea (39-42) schimbă, de fapt, statutul sintactico-semantic al verbului, trecându-l spre un tipar ergativ.

3. Relația cu alte verbe care primesc două compliniri nominale

Scoatem din discuție situațiile în care una dintre compliniri este OI; avem în vedere numai nominalele cu formă casuală de Acuzativ sau formă nemarcată de N-Ac, ceea ce să se numească *caz direct/X¹*).

3.1. O pozitie specială auxiliarelor cu obiect direct și obiect secundar.

Ele prezintă un element comun cu tiparul analizat sub 2.1: Ca și verbele „denumirii”, verbele cu obiect secundar sunt verbe de tip „dicendi” (exceptând *a trece*² și, în unele contexte, *a învăța*³), verbe care introduc:

fie, parțial, forma discursului direct (semnul – indică absența conectorului):

- (46) „Atunce i-au întrebăt vizirul pe boieri pentru Gligorie-vodă, unde să află și de i-ar scrie, oare n-ar vini?”, Neculce, L, 35
- (47) „ i i-au întrebăt, merge-ori cu dânsul la Moscă sau ba”, Neculce, L, 252;

fie construcția din vorbire indirectă, situație în care apar **conectori diferențiali** în funcție de tipul de enunț transpus:

– pentru un enunț **declarativ** (*a părî, a pomeni*), **cum** *c*, **precum** *c* ;

¹ Cf. Pan Dindelegan (2009a).

² Face exceptie verbul *a trece*, care ajunge la un tipar cu două obiecte prin alunecarea de la o construcție locativă cu o realizare prototipică ca G-Prep („ i i-au trecut pretoare i preste Nistru”, Neculce, L, 255) la una cu o realizare atipică de GN legată direct („ i să rădice tot i Bugigenii să -i treacă Dunarea în aceea parte”; Neculce, L, 246).

³ În unele folosiri, i-a invățat să poată apărea ca verb dicendi/declarativă, atât pentru a introduce discursul direct (*El mă învăță să „Fă numai a a!”*), cât și pentru a introduce discursul indirect (*El mă învăță să fac numai a a!*).

- pentru un enun **directive/imperativ** (*a învăță, a rugă, a sfătuie, a pofti/a pohti*): *s* ;
- pentru un enun **interrogativ parcial sau total** (*a întreba*): *dacă, de*.

- (48) „**i-i părăe** la Poartă sunt haini”, Neculce, L, 283
 (49) „**i-l-au părât la** vezirul Giin Alui-pa a **cum că** este hain, agiunsu cu moscalii”, Neculce, L, 283
 (50) „**de-au părât** pre vezirul **precum că** s-au agiunsu cu moscalii”, Neculce, L, 268
 (51) „câte eu **vă invăță** pre voi astăzi să faceți”, BB, IV, 127²
 (52) „**Pohtim** pre milostivul dumneavoastră să dăruiască dumitale multe sănătate și bună pace”, SB, 43, 85⁴
 (53) „Dă **rugăm** pre domnile vostre ca pre ai noștri dulci și milostivi prieteni să vă mulțumi să faceți bine [...]”, SB, 446¹¹⁻¹²

fie echivalente (**pro-fraze**) ale enunțului din vorbire directă, realizate ca pronume cu valoare generală sau ca substantive cu valoare generală (adesea, sub forma unui complement intern – 59, 60):

- (54) „**Alta** rog pre domneta”, DÎVR, XXXII, 128
 (55) „Pomenil amu i-i învațătoare”, CV, 168⁶ (*apud* Pan Dindelegan, 1968)
 (56) „**i aceasta** învață pre noi Dumnezeu, să nu înem pizmă”, CC₂, 47¹¹⁻¹² (*apud* Pan Dindelegan, 1968)
 (57) „**Aceasta** poftesc pe dumneata”, ISB, 70²⁷,
 (58) „**Alta** iară **pohtim** pre dumna ta”, SB, 43, 85⁸
 (59) „i-au aflat vremea a-l părăi **feliuri de feliuri de pări**”, Neculce, L, 52
 (60) „l-au învățat vizirul pe taină să cerce pentru **pără ce-l părâsă**”; Neculce, L, 124
 (61) „**i alte multe ca aceste îl părâsă** ciocoi”, Neculce, L, 377

fie „reziduuri” din discursul direct (prin elipsă a unor componente):

- (62) „ca să **învea** să pre ei [să facă] să **zboiu**”, BB, III, 174².

Interesant este exemplul (62), care indică mecanismul alunecării – prin elipsă – spre alt tipar sintactic, cu OSec realizat nominal, și nu propozitional.

3.2. O altă clasă de verbe este cea a verbelor de „calificare”¹, verbe care, contextual, primesc citiri ale „calității” și care, de asemenea, sunt verbe ale discursului raportat (*a acceptă, a admite, a declară, a denunță, a descrie, a pretinde, a recunoaște, a taxă, a vesti*). Exceptând a pomeni, amintim „a preaștepta” (exemplurile 63–64), care apar și în limba veche, celealte realizări sunt din perioada modernă (sfârșitul sec. al XIX-lea; sunt interesante, pentru că indică alunecarea de la un verb „dicendi” la un alt tipar de verb (verb „de calificare”)):

- (63) „**i pără tuturor să u de dânsul, i-l pomenesc de domnul bun**”, Neculce, L, 153
 (64) „Eretici spurca să [...] îl **mărișă** pe Cain de patriarchă lor și zicea că cu calea au omorât Cain pre frate-său”, N. Costin (în DLR)

¹ Cf. Pan Dindelegan (2009b).

- (65) „texte din epoca imperial îl calific **de inaequale conjugium**”, Hamangiu, Nicolau, DR, 307
- (66) „Carol Vogt [...] declar **de fal** legea biogenetic a paralelismului”, ARHIVA, II (în DLR)
- (67) „d. Bari [...] ne-a denunat **de cosmopolii**; d. P. Gr di teanu, în Revista contemporan **, de germanizatori**”, Maiorescu, C, 334
- (68) „Lambridie îl descrie **de cel mai viteaz**”, C p ineanu, MR (în DLR) etc.

Ca i verbele din **2.2.**, sunt verbe ale discursului raportat, cu o **anumită limitare** a tipului de enun reprobus la unul **declarativ** (ca atare, conectorii selectați sunt **c**, **cum c**). Dar, spre deosebire de **2.2.**, aici apare, cu rol dezambiguizator, prepoziția **DE** a „calității”, ceea ce orientează, într-o echivoc, lectura componentului preluat din discurs direct spre una „**predicativ**”.

4. Concluzii

4.1. Nu am vrea să se credă din această prezentare că **toate** verbele cu dublu obiect au aceeași istorie derivativă, implicând o alunecare de regim care pleacă de la construcția cu discurs direct.

Au statut total diferit verbele cu dublu obiect din subclasa: *a alege, a avea, a da, a lua, a pune, a ridica* etc. Vezi construcții ca:

- (69) „**s - puie** domnu cine le va plăcea lor denărâle lor”, DÎVR, XLVIII, 35
- (70) „precum Pop Lazar **au avut** muere pre Dómna Malina, fata Simi”, DÎVR, CXIII, 73
- (71) „**da-i-voiu** lui pre Asha, fata mea, femeiae lui”, BB, I, 173¹²⁻¹³
- (72) „**i au luat** pre featele lor loru femei”, cap. III, 174-175⁶
- (73) „**s - ridice** pre unul dintre dâni domnu”; Neculce, L, 311,

Care nu sunt de tip „dicendi” și care au drept caracteristică posibilitatea de a realiza atât contexte cu tranzitivitate forte, ale căror obiecte directe au trei surse [+ Definit], cât și contexte cu tranzitivitate slabă, ale căror obiecte directe au trei surse [- Definit, + Proprietate], ceea ce permite alunecarea spre contexte cu dublu complement (când verbul împărtășează ambele vecinătăți).

Extrem de interesant este construcția cu ambele nominale nedeterminate (73), amândouă nominalele primind lectura [+ Proprietate]:

- (74) „**i-ales doamnă fată de boier** de arănoastră”, Neculce, L, 135.

4.2. Exceptând tipul **4.1.**, care nu are nicio legătură cu discursul raportat, **trei clase distincte** de verbe cu două componente nominale au un element comun: calitatea lor de a fi, la origine, verbe „dicendi”, verbe care, într-o formă sau alta, permit introducerea discursului citat (introducere integrală sau numai fragmente/reziduuri din acesta).

Calitatea lor comună de verbe „dicendi” este disponibilitatea de a-i fi atașată a unui alt doilea component nominal, care, în funcție de relația cu alte componente ale verbului „dicendi” și de poziția sa sintactică-semantică a componentului nominal din structura „citat” (poziție argumentală sau poziție predicativă), acoperă fie poziția OSec, fie CPO sau PS.

Din prima caracteristică derivată disponibilitatea acestor verbe de a se recategoriza:
– rămân tranzitive, dar admit dublu obiect: OD + OSec (**3.1.**):

– se intrazitivizează (pierd calitatea de tranzitiv), devenind verbe atributive (verbe cu complement predicativ): *a zice*, *a spune* (2.1.a, b); în cazul lui *a chemă*, rămâne tranzitiv, dar dobande te complement predicativ (2.1.c, d).

În cazul special al verbelor „denumirii”¹ (2.1.), și alte mecanisme sintactice facilitează recategorizarea, implicit, alunecarea spre alt sens: tergerea poziției S/impersonalizarea (cu rezultatul *îi zice/îi spune*) și ergativizarea (cu rezultatul: *se cheamă*, *se numești*).

BIBLIOGRAFIE

- Pan Dindelegan, Gabriela, 1968, „Regimul sintactic al verbelor în limba română veche”, *Studii și cercetări lingvistice*, XIX, 3, p. 265–296.
- Pan Dindelegan, Gabriela, 2009a, „Morfosintaxă și semantică: pe marginea cazului simbolizat ca „X””, în Zafiu, Croitor, Mihail (eds.) 2009: 207–214.
- Pan Dindelegan, Gabriela, 2009b, *Despre de-ul „calității”*, în Zafiu, Stoica, Constantinescu (eds.), 2009: 711–720.
- Roibu, Melania, 2008, Mijloace lingvistice de realizare a funcției metacomunicative în limba română, *teză de doctorat, Facultatea de Litere, Universitatea București* (ms.).
- Zafiu, Rodica, Blanca Croitor, Ana-Maria Mihail (eds.), 2009, *Studii de gramatică. Omagiu Doamnei Profesoarei Valeria Gușu Romalo*, București, Editura Universității din București.
- Zafiu, Rodica, Gabriela Stoica, Mihaela N. Constantinescu (eds.), 2009, *Limba română. Teme actuale*, București, Editura Universității din București.

CORPUS

- Antim, P = Antim Ivireanul, *Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar de G. Trempel, București, Editura Academiei, 1962.
- BB = Biblia lui Ierban Cantacuzino, tipărită în 1688, retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere, București, Editura Institutului Biblic și a Misiunii al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.
- CC₂ = Coresi, *Cartea de învățătură*, 1581, publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, București, Atelierele Grafice Socec, 1914.
- Coresi, *Tetraevanghel* = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi*, Brașov 1560–1561, comparat cu *Evengheliarul lui Radu de la Moreni*, 1574, ediție alcătuită de Florica Dimitrescu, București, Editura Academiei, 1963.
- Costin, L = Miron Costin, *Letopiseaua raii Moldovei de la Aron vodă încoace*, în *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaiteanu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 41–201.
- Costin, DNM = Miron Costin, *De neamul moldovenilor*, în *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaiteanu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 241–274.
- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (seria veche), DE, Editura Academiei.
- DIVR = *Documente însemnări românești din secolul al XVI-lea*, Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mare și Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mare, București, Editura Academiei, 1979.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (seria nouă) – întrările, Editura Academiei.
- Eustatievici, G = Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica rumânească*, 1757, ediție, studiu introductiv și glosar N. A. Ursu, București, Editura Tipografică, 1969.

¹ Nu ne-a interesat aici diferența dintre CPO și PS, mai exact dintre structuri matriciale și derivate, având în vedere că, în fond, structurile aici analizate sunt obiecte inute prin reorganizare sintactică (prin atâtarea enunțului raportat).

- Hamangiu, Nicolau, DR = C. Hamangiu, Matei G. Nicolau, *Dreptul roman*, volumul I, București, Editura Librăriei SOCEC, 1930.
- Hasdeu, EMR = B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dictionarul limbii istorice și poporane a românilor*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, București, Editura Minerva, vol. III, 1976.
- Iorga, IR = N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, Editura Casa Coalelor, 1915.
- Maiorescu, C = Titu Maiorescu, *Critice*, București, Editura pentru Literatură, 1966.
- Neculce, L = Ion Neculce, *Letopisele rii Moldovei și O samă de cuvinte*, text stabilit, glosar, indice și studiu introductiv de Iorgu Iordan, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1959.
- PrC = Academia Română, *Pravilniceasca condică* 1780, ediție critică, București, Editura Academiei, 1957.
- SB = *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritză (Transylvanie)*, ed. A. Rosetti, București, Arhivele Grafice Socec, MCMXXVI.
- Ureche, L = Grigore Ureche, *Letopisele rii Moldovei*, Texte stabilite, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Onu, București, Editura tipografică, 1967.
- Varlaam, R = Varlaam, *Răspunsul împotriva catolismului calvinesc*, ediție critică, studiu filologic și studiu introductiv de Mirela Teodorescu, București, Editura Minerva, 1984.

Les verbes « dénominatifs » et leur relation à d'autres verbes construits à deux objets – regard spécial sur la langue ancienne

L'auteur examine spécialement le statut syntaxique des verbes «dénomina**tifs**», utilisés pour introduire la «dénomination» d'un individu/d'une entité (type : **Îl** cheamă **Popescu**, litt. «on l'appelle Popescu», **Îl** zice **Popescu**, litt. «on lui dit Popescu» / «Il s'appelle Popescu»). Les verbes «dénomina**tifs**» appartiennent, de point de vue syntaxique, à la classe à deux objets. (V + OD / OI + CPO, où CPO = complément prédictif de l'objet).

L'auteur constate un trait commun pour trois classes sémantiquement et syntaxiquement distinctes de verbes à deux objets, qui consiste en leur origine des verbes nommés «de déclaration», donc des verbes utilisés pour introduire le «discours rapporté/cité». Ce trait commun explique leur disponibilité pour la «récatégorisation» (pour changer leur type syntaxique). Parmi ces trois classes de verbes à deux objets, seuls les verbes «dénomina**tifs**» fonctionnent comme «présentateurs» des constituants métalinguistiques, c'est-à-dire qui annoncent le début du code métalinguistique.

Les faits de la langue ancienne contiennent des étapes intermédiaires de langue et permettent d'expliquer en transparence le mécanisme de changement du statut syntaxique et sémantique des verbes.